

УДК 94:281.93(477.82)"1796/1825"

С. В. ЛІЩУК*

ДЖЕРЕЛА ДО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ВОЛИНСЬКОЇ ДУХОВНОЇ СЕМІНАРІЇ (1796–1825 рр.)

Проаналізовано історичні джерела, що розкривають історію функціонування Волинської духовної семінарії в 1796–1825 рр. Подано класифікацію цих документів, їхній інформаційний потенціал.

Ключові слова: Волинь; Острог; Волинська духовна семінарія; діловодні документи; звіти; рапорти.

Духовна освіта українців Правобережжя в кінці XVIII – першій третині XIX ст. стала предметом зацікавлення дослідників ще в позаминулому столітті. Це, головним чином, представники релігійного краєзнавства, які активно впроваджували до наукового обігу історичні документи. Окремі з них не дійшли до нашого часу. Низка джерел збереглася до нашого часу у вітчизняних архівосховищах та дає, після відповідного аналізу, змогу реконструювати минуле освітніх закладів.

Одне з важливих місць в освітньому процесі на Волині означеного часу посідала Волинська духовна семінарія, яка з 1796 р. до 1825 р. функціонувала в Острозі та забезпечувала потреби духовної освіти регіону.

Інформативний потенціал джерел, що розкривають головні напрямки діяльності Волинської духовної семінарії в м. Острозі, ще не привертав увагу дослідників.

Окрему групу джерел становлять опубліковані праці, створені у результаті діяльності державних органів влади Російської імперії, а саме комітету з реформування духовних училищ [25-26].

В офіційній доповіді [25] вищезазначеного комітету, опублікованій в 1808 р., подаються основні напрямки і способи реформування духовної освіти в Російській імперії. Особливу увагу привертають такі структурні елементи цього документа, як: “О способах к составлению исчисления сумм” [25, с. 40–52]. Тут указано джерела та головні засади, з яких і за якими мало відбуватися фінансове забезпечення духовно-навчальних закладів. Важливим елементом тут є параграф із назвою: “О училищах епархиальных или семинариях, их предметах и управлении” [25, с. 71–81]. У документі зазначений перелік навчальних пред-

* *Ліщук Сергій Валентинович* – учитель історії.

метів, що мали викладатися в семінаріях, визначені критерії прийому викладачів, розподіл учнів на розряди за успішністю, обов'язки посади ректора і формування спеціального органу семінарського правління. З розділу “О комиссии духовных училищ” [25, с. 97-98] дізнаємося про основні напрямки роботи, а також повноваження новоутвореного органу, що був підконтрольний священному синоду. На основі положень доповіді комітету з реформування духовної освіти був розроблений і проект уставу духовних семінарій, котрий мали взяти за основу семінарії для затвердження власного.

Важливим, на наш погляд, є проект уставу духовних семінарій [26]. Сам документ поділяється на чотири відділення: 1) про склад, предмет і спосіб діяльності внутрішнього семінарського правління; 2) про моральне управління; 3) про навчальне управління і 4) про економічне управління. Кожна з частин, в свою чергу, має ще менші структурні одиниці. Перше відділення включає такі частини: про склад правління і його канцелярію; про предмет діяльності правління в цілому; про призначення професорів і про звільнення їх; про складання списків учнів і про видачу їм атестатів; про внутрішній розпорядок управління; про спосіб утворення справ в правлінні. Друге відділення складається з частин: про предмети нагляду; про способи нагляду; про межі влади інспектора; про відносини інспектора до правління; про заохочення в добро-моральності; про покарання. Третє відділення поділяється на такі частини: про конспекти; про методи навчання; про нагляд за успішністю; про бібліотеку. Четверте відділення містить частини: про предмети економічного управління; про способи управління; про предмети управління; про відносини економа до правління. Всього ж проект уставу в собі містив 250 пунктів, що й мали регулювати діяльність семінарії [26, с. 15–76]. Тому саме на основі цього документа можна зрозуміти специфіку внутрішнього управління Волинською духовною семінарією.

Неопубліковані джерела представлено архівними матеріалами фондів державних архівів Волинської [1] і Житомирської областей [2–24], Центрального державного історичного архіву України в м. Києві [27–45]. Зазначену групу історичних джерел слід поділити на певні категорії: статистичні, діловодні документи і зображально-графічні джерела.

У категорії статистичних джерел можна виділити підкатегорії: економічно-статистичні і навчально-статистичні. До економічно-статистичних джерел належать економічні звіти і штатні розписи [14; 19; 27; 31; 36–37; 45]. У відомості за 1806 р. подаються статистичні дані відрахувань із священницьких приходів Волинської губернії на утримання казенних семінаристів. Особливістю цього документа є те, що наводяться дані про розміри церковної землі та сінокосів, з яких відбувалося нарахування сум, які мали виділятися з того чи іншого приходу. Сам до-

кумент складений у формі таблиці і поділяється на відповідні пункти, в яких чітко вказано, з якого приходу і повіту відбуваються відрахування коштів, що дозволяє нам проаналізувати, з яких місцевостей Волинської губернії навчалось більшість семінаристів на державному коштах і яка загальна сума надходжень була з кожного повіту [19, арк. 90–95]. В іншому документі вже подаються статистичні дані про надходження провізії з церковних приходів, про їх залишок за 1806 р. і витрати за 1807 р. [19, арк. 355–357].

За допомогою фінансових відомостей за 1811 р. дізнаємося про обсяг коштів, виділених на Волинську семінарію. Це було 6000 руб. на рік, які розділялися на три статті витрат. У цьому документі детально розписано витрати і залишок виділеної суми, що дозволяє встановити витрати навчального закладу і загальні риси його матеріального становища [14, арк. 2]. Ще в одній відомості за той самий рік зазначаються розміри надходження коштів зі священницьких приходів на утримання семінарської бурси [14, арк. 4].

Економічні звіти за 1817 р. інформують про розподіл штатної суми на утримання Волинської семінарії, а також Острозького повітового училища. Детально розписано зарплатню вчителів і ректору, а також іншим службовцям зазначених навчальних закладів [27, арк. 63–65, 82 зв.–85]. Важливими історичними джерелами з цієї групи є штатні розписи семінарій Київського духовно-навчального округу за 1820 р. Відповідно до цих штатних розписів всі семінарії поділялися на три розряди. На семінарії першого розряду виділялося по новому штату 36060 руб., на семінарії другого розряду – 26650 руб. і на семінарії третього розряду – 20390 руб. Волинська духовна семінарія належала до третього розряду [45, арк. 2, 13]. Про використання сум Волинської семінарією за новим штатом дізнаємося з економічного звіту за 1822 р., на основі чого можна проаналізувати дію нового економічного штату [37, арк. 5 зв.]. Про особливості використання сум нового штату може свідчити і документ, в якому містяться статистичні дані про залишкові суми Волинської семінарії на 1823 р., з яких мав формуватися пенсійний фонд [36, арк. 9].

Цінним статистичним джерелом економічного характеру, що розкриває один із способів фінансування Волинської семінарії, є відомість про продаж дозвільних листів на молитву церквам Волинської єпархії. У цьому документі представлено дані про продаж і залишок за 1817–1820 рр. зазначених церковних товарів, що дає можливість проаналізувати витрати мирян Волинської єпархії на такий вид товарів [31, арк. 50–51].

Підгрупу навчально-статистичних джерел репрезентовано навчальними звітами і відомостями [5–7; 8; 11–12; 15; 20–22; 30; 32], що інформують про кількість учнів і вчителів у різні роки функціонування Во-

линської семінарії. Відомості за 1796 р. інформують про кількість учнів семінарії від початку її відкриття до січня 1797 р. Самі відомості складені у формі таблиць, що поділяються на певні інформативні одиниці. У таких елементах таблиць зазначалися ім'я і прізвище семінариста; з якої він родини; місце проживання; дату вступу до семінарії; вік на момент прийому; в якому класі навчається; які успіхи має у навчанні; хто, коли і за яких причин був звільнений. Також у кінці цих відомостей подавався екстракт з підсумком загальних даних. Всього ж за цими історичними документами у зазначений період навчалося 224 учні [6, арк. 2–14]. Указаний підгрупі навчально-статистичних джерел подаються дані про учнів за такі роки: 1796–1797 рр., 1799 р., 1802–1804 рр., 1813–1815 рр. і за 1819 р.

Окрім інформації про учнів, у вищезазначеній підгрупі джерел подаються окремі відомості про викладачів семінарії. Самі відомості складені також у формі таблиць, що поділяються на такі пункти, як: ім'я та прізвище викладачів, їхній духовний чин, якщо він був, і посада; місце народження і національність, коротка біографічна довідка про здобуття освіти і власне про виконання самих обов'язків викладача; де і коли відбулось рукопокладення; яким мовам навчалися і про здатність чи нездатність займати вищі посади.

Уся сукупність навчально-статистичних джерел дає змогу простежити коливання кількості учнів у Волинській семінарії за різні роки, що, у свою чергу, дозволяє встановити загальну картину навчальних можливостей закладу. Також за допомогою зазначених джерел можна дослідити й особливості формування викладацького складу навчально-духовного закладу, його зміни у різні роки, соціальний і національний склад, потенціал і кваліфікацію педагогічних працівників.

Головний масив неопублікованих джерел становлять діловодні документи, що представлені рапортами, доповідями, повідомленнями, звітами, наказами та указами. Тому такий різновид джерел, як діловодні документи, слід розподілити за напрямками. Насамперед, це можна зробити так: документи, що стосуються управління, економічного становища і навчально-виховного процесу.

Одним із документів, що стосуються управління Волинської семінарії, є наказ владики Варлаама від червня 1799 р. про належне виконання своїх обов'язків префекта Іваном Стрелецьким [4, арк. 1]. Ще одним документом, що стосується посади префекта семінарії є указ священного синоду від 18 серпня 1804 р., в якому зазначалося, що при вислuzі 10 років префектам семінарій призначати 9 клас за рангом посад [9, арк. 1]. Цей факт засвідчує, що керівництво навчального закладу перебувало на державній службі і для таких посад передбачався ранговий розподіл.

Не менш важливим історичним джерелом, що характеризує особливості управління Волинської семінарії, є відношення від 26

серпня 1819 р. Михайла – митрополита Новгородського і Санкт-Петербурзького до Стефана – єпископа Волинського, в якому йшлося про те, що семінарське правління стає підконтрольним правлінню Київської духовної академії замість Санкт-Петербурзької [23, арк. 1]. При тому, що перехід Волинської семінарії до дії нового уставу відбувся у вересні 1817 р., однак, як бачимо з документа, семінарія перебувала під контролем правління Санкт-Петербурзької духовної академії, до 1819 р. Існування такого факту можна пояснити тим, що хоч перехід відбувся до дії нового уставу, проте саме правління Київської духовної академії ще неповністю налагодило роботу і більш важливі справи вирішувала Санкт-Петербурзька академія.

Про ротацію керівництва Волинської семінарії можуть свідчити й інші документи. Так, зокрема у представленні від травня 1823 р. зазначається, що замість ректора Ієроніма було призначено 27 травня архімандрита Мелетія [38, арк. 6]. Сам архімандрит Мелетій перебував на посаді ректора до 1824 р., коли замість нього було призначено ієромонаха Павла [40, арк. 6].

Дослідженню економічного становища Волинської духовної семінарії можуть послугувати такі історичні джерела. Так, за допомогою виписки із розпису суми 6000 руб. за 1810 р., що виділялася щорічно на утримання семінарії, подаються дані про зарплатню керівництву, викладачам і службовцям. У зазначеній виписці детально розписано розміри заробітної плати і вказана загальна сума, визначена на цю статтю витрат – 2000 руб. [13, арк. 3]. Про особливості нарахування зарплат для працівників Волинської семінарії може свідчити донесення семінарського правління Санкт-Петербурзькій духовній академії від 14 серпня 1818 р. У ньому зазначалося, що ректор семінарії Ієронім жалує на користь навчального закладу свою заробітну плату за викладання предметів у сумі 450 руб. Ця сума мала піти на виплату заробітної плати інспектору і бібліотекарю, адже зарплата цим посадовцям не передбачалася умовами статуту духовних семінарій [28, арк. 1].

Із представлення семінарського правління від 24 листопада 1823 р. і припису правління Київської академії від 11 травня 1824 р. розкриваються відносини у вирішенні витрат залишкових сум між керівництвом Волинської семінарії і вищих органів управління. Семінарське правління мало намір купити пару коней з возом із залишкової суми, для чого економічно обґрунтовувало зазначену покупку для вигоди навчального закладу. Проте керівництво єпархії не вважало за потрібне робити таку покупку. Тому правління навчального закладу звернулося за дозволом до Київської духовної академії [39, арк. 1–2, 11]. Адже використання залишкових сум семінарії суворо контролювалося і потребувало спеціального погодження з боку вищих органів, що, в свою чергу, негативно впливало на розвиток та функціонування Волинської семінарії.

Велика кількість діловодних документів стосується організації навчання у Волинській духовній семінарії. Серед сукупності цих документів найбільшу увагу привертають конспекти про викладання предметів по класу богословських наук і церковної історії, навчальні звіти по класу філософських наук, фізики, математики і німецької мови. Інформативність зазначених історичних джерел полягає в тому, що вони складені у спеціальній формі. Особливістю цієї форми є поділ на навчальні роки і семестри, пунктів навчальної програми з переліком головної літератури і підручників, а також з розкриттям головних акцентів, які ставилися викладачами для розуміння матеріалу семінаристами [29, арк. 1–4, 6–8, 16–18].

Про особливості викладання медицини у Волинській духовній семінарії (викладання розпочалося лише з 14 липня 1804 р.) повідомляють історичні джерела [10; 46–47]. Зазначені праці представлено указами імператора Олександра I, його уряду, священного синоду, рапортами і відомостями семінарського правління. У них зазначаються причини введення такого предмета до навчальної програми, методи навчання, а також списки семінаристів, які вивчали медицину. Після вивчення медицини найкращих семінаристів направляли для здобуття вищої медичної освіти до Санкт-Петербурга. Для відбору найкращих семінаристів до медико-хірургічної академії існували спеціальні правила. Унікальність вище згаданих джерел полягає у тому, що за допомогою їх можна проаналізувати особливості впровадження лікарської науки не лише у Волинській семінарії, а й в цілому на території Російської імперії для таких типів навчальних закладів. Також дозволяють установити взаємовідносини Волинської семінарії із Санкт-Петербурзькою медико-хірургічною академією, які репрезентують вагомість духовно-навчального закладу у загальноросійській системі освіти початку XIX ст.

Про стан і якість організації навчального-виховного процесу у Волинській семінарії можна дізнатися з документів, створених унаслідок ревізії навчального закладу ієромонахом Смарагдом в 1822 р. Зазначенні документи представлені донесеннями, виписками із журналу та розрядними списками. У цих документах розкриваються особливості проведення іспитів у Волинській семінарії, після яких склалися розрядні списки успішності семінаристів. Окрім проведення іспитів, відбувалася ревізія семінарії в економічній та адміністративній частинах, а також атестація викладачів. Після проведення ревізії подано пропозиції і зауваження, щодо роботи Волинської семінарії і її працівників [34, арк. 7, 44–49, 51–57, 60–62]. Тому саме за розрядними списками і результатами ревізії можна оцінити якість освіти і професіоналізм викладачів навчально-духовного закладу.

Оцінку моральних чеснот викладачів Волинської семінарії певною мірою розкривають документи, що стосуються вчителів Івана Севрука,

Якова Кораблінова і Євгенія Потьомкіна. У повідомленнях єпископа Варлаама і рапортах Івана Севрука, датованих 1799 р., наводяться дані конфлікту вчителя і владики. Цей конфлікт полягав у невідповідності без поважних причин Іваном Севруком проповідей до важливих церковних свят, а також у відмові його проводити богослужіння разом із владикою [3, арк. 1–2, 4, 7 зв., 11, 13, 20].

У представленнях семінарського правління від 2 липня 1822 р. і рапорті єпископа Волинського Стефана, датованого 14 квітнем 1824 р., повідомляються факти негідної поведінки зазначених викладачів Потьомкіна і Кораблінова. Зокрема, йдеться про висловлення образ з їхнього боку на єпархіальне і семінарське керівництво перед власними учнями. Через це їх було звільнено, проте справа не була закритою, а стала підставою для відкриття іншої. Адже, як зазначається у вище згаданих документах, не було дотримано всіх норм процедури звільнення. Унаслідок чого винним викладачам було видано атестати, що дозволяло їм і надалі працювати викладачами, що супроводило обурення з боку єпископа Стефана [24, арк. 4, 113–114].

Про діяльність російської катехізисної школи, що була відкрита 1 травня 1798 р. при Волинській семінарії, інформують укази владики Варлаама і навчальні відомості. З них дізнаємося про мету відкриття – для підготовки дорослих священицьких синів на вакантні церковні посади. Зазначено тут навчальні предмети та викладачів, що їх викладали. Розкриваються особливості її функціонування [2, арк. 3, 25, 30, 56, 58, 70, 86, 99, 106, 179, 190, 192]. Сама ж школа проіснувала до 1817 р., коли, власне, відбулось реформування семінарії і вона була перетворена на паламарські курси при духовних училищах.

Про унікальність бібліотеки Волинської семінарії дізнаємося з рапорту і реєстру втрачених книг. Дані документи було створено вчителем поезії і бібліотекарем водночас Іваном Цихоцьким після пожежі 1809 р. У рапорті бібліотекар описав наслідки пожежі, а також дії, спрямовані на рятування фондів бібліотеки. Найбільшу цінність становить сам реєстр утрачених книг. Відповідно до нього можна встановити наслідки пожежі для фондів бібліотеки, вагомість і цінність утрачених книг. Сам реєстр складається з трьох колонок. У першій зазначалися номери з журналу, за якими числилися втрачені книги, а у другій самі назви цих книг. Перелік назв поділявся на латинсько-мовні видання, польські, із книг, закуплених у 1805 р., із книг, отриманих від штаб-лікаря, і книг, що були закуплені із сум архієрейського дому [16, арк. 1–3].

Не менш важливим документом, що розкриває фундаментальне значення бібліотеки Волинської семінарії, є представлення її правління від 16 червня 1824 р., в якому йдеться про передачу бібліотеки в 1823 р. Афанасію Лотоцькому від його попередника. Під час передачі виявилася нестача певних книг, а також численні пошкодження

окремих видань. Тому, був складений відповідний список утрачених і пошкоджених книг. Із них найдавнішим було видання латинською мовою 1619 р. [41, арк. 1, 6]. Ще в одному представленні правління Волинської семінарії зазначається, що у рапорті бібліотекаря Афанасія Лотоцького від 21 листопада 1824 р. звільнений вчитель Антон Собкевич; при здачі ним книг не вистачало трьох видань польською мовою. Втрату він відшкодував власними трьома польськими книгами, а також на користь семінарської бібліотеки пожертвував інші книги із власної бібліотеки [42, арк. 1]. Всі вище зазначені історичні джерела, що стосуються семінарської бібліотеки, дозволяють установити потенціал і цінність бібліотечних фондів. Адже про саму бібліотеку, котра перебувала у м. Острозі, залишилося досить мало відомостей.

Окрім трьох напрямків, а саме: управління, економічного становища і навчально-виховного процесу - групу ділових документів можна об'єднати щодо причин, передумов і власне самого переїзду Волинської духовної семінарії з міста Острога. Важливе місце серед них посідає донесення правління семінарії Київській духовній академії від 21 квітня 1821 р. В ньому повідомляється про пожежу, яка відбулася 18 квітня 1821 р., а також наводяться дані про пошкодження приміщень навчального закладу, матеріальні втрати і дії, направлені на порятунок семінарського майна [33, арк. 1–2, 5].

Про неможливість продовжувати навчання у погорілих будівлях дізнаємося з представлень семінарського правління, що датуються 1823 р. У них розкриваються головні проблеми, що виникли після пожежі, складне матеріальне становище і обсяги руйнувань, які зазнали будівлі внаслідок затягування з ремонтом. У представленнях за 1823 р. також указуються способи вирішення проблем, що виникли. Ці рішення носили тимчасовий характер і базувалися на пошуку придатних і вільних будівель в м. Острозі. Такою будівлею була так звана "Обержа", яку й орендувала Волинська семінарія [35, арк. 1, 4–5, 7–8, 16, 29–30, 33].

Ще в одному представленні семінарського правління від 2 червня 1825 р. повідомляється про всі особливості функціонування Волинської семінарії після пожежі 1821 р. Ідеться про квартирування викладачів, семінаристів, розташування навчальних класів і бібліотеки. Описані тяжкі умови, в яких перебувала семінарія у період 1823–1825 рр. Саме через особливості становища Волинської духовної семінарії князем Антонієм Яблонським була надана пропозиція переїзду в містечко Ганнопіль, де ним було надано власні приміщення для закладу [43, арк. 1–3, 14–17].

З донесення семінарського правління від 30 грудня 1825 р. дізнаємося про переїзд Волинської семінарії до 1 вересня 1825 р. із правлінням, бібліотекою, вчителями та семінаристами до містечка Ганнопіль, що було у власності князя Антонія Яблонського. Також у цьому до-

несенні детально розписано витрати, які понесла семінарія на переїзд. Загальна ж сума витрат відповідно до документа становила 353 руб. 60 коп. [44, арк. 1]. Зазначені історичні джерела дозволяють дослідити становище Волинської духовної семінарії у найбільш важкий для неї час. Оцінити заходи, які здійснювало семінарське керівництво для подолання скрути, що виникла після пожежі 1821 р.

До зображально-графічних джерел належать план графічного зображення [1, арк. 26] і план-схема [1, арк. 25] Свято-Преображенського монастиря. Унікальність і вагомість зазначених історичних джерел полягає у тому, що збереглася обмежена кількість відомостей про зовнішній вигляд цієї архітектурної пам'ятки, в котрій розміщувалася Волинська духовна семінарія. Адже, на превеликий жаль, сама пам'ятка не дожила до теперішніх часів. Тому, саме завдяки існуванню таких джерел, можна дослідити особливості будівництва цієї культової споруди. Дати оцінку її зовнішньому естетичному вигляду, в якому вона перебувала в кінці XVIII – на поч. XIX ст.

Характеризуючи джерела з вивчення історії Волинської духовної семінарії в м. Острозі, потрібно зазначити, що вони мають високий ступінь репрезентативності, а їх класифікація є багатовидовою. Тому сукупність усіх історичних джерел та їх детальний аналіз дають змогу дослідити особливості функціонування навчально-духовного закладу в 1796–1825 рр. Також певною мірою дозволяють розкрити окремі аспекти становлення і розвитку середньої духовної освіти в Україні у зазначений період.

¹ Державний архів Волинської області, ф. 312 (Волинське товариство у допомозі наукам, м. Луцьк), оп. 1, спр. 151, арк. 36.

² Державний архів Житомирської області (далі – Держархів Житомирської обл.), ф. 1 (Волинська духовна консисторія), оп. 1, спр. 189, арк. 196.

³ Там само, спр. 243, арк. 28.

⁴ Там само, спр. 321, арк. 4.

⁵ Там само, спр. 559, арк. 35.

⁶ Там само, спр. 566, арк. 28.

⁷ Там само, спр. 700, арк. 26.

⁸ Там само, оп. 2, спр. 91, арк. 76.

⁹ Там само, спр. 473, арк. 10.

¹⁰ Там само, спр. 540, арк. 70.

¹¹ Там само, спр. 565, арк. 71.

¹² Там само, спр. 872, арк. 73.

¹³ Там само, оп. 3, спр. 11, арк. 3.

¹⁴ Там само, спр. 91, арк. 19.

¹⁵ Там само, спр. 92, арк. 69.

¹⁶ Там само, спр. 228, арк. 10.

¹⁷ Там само, спр. 747, арк. 224.

¹⁸ Там само, спр. 757, арк. 26.

¹⁹ Там само, спр. 910, арк. 443.

²⁰ Там само, оп. 4, спр. 5, арк. 62.

²¹ Там само, спр. 9, арк. 90.

²² Там само, спр. 94, арк. 78.

²³ Там само, спр. 478, арк. 3.

²⁴ Там само, оп. 5, спр. 212, арк. 116.

²⁵ Доклад комитета о усовершенствовании духовных училищ и начертании правил о образовании сих училищ и содержании духовенства при церквах служащего, с приложением именных высочайших указов по сему предмету последованных . – Спб.: тип. Синода, 1808. – 116 с.

²⁶ Проект устава духовных семинарий. – СПб.: ТИП. В. Плавильщикова, 1823. – Ч. 1. – 76 с.

²⁷ Центральний державний історичний архів України в м. Києві (далі – ЦДІАК України), ф. 711 (Київська духовна академія), оп. 2, спр. 9, арк. 175.

²⁸ Там само, спр. 58, арк. 10.

²⁹ Там само, спр. 101, арк. 22.

³⁰ Там само, спр. 210, арк. 6.

³¹ Там само, спр. 246, арк. 60.

³² Там само, спр. 318, арк. 21.

³³ Там само, спр. 348, арк. 7.

³⁴ Там само, спр. 474, арк. 97.

³⁵ Там само, спр. 602, арк. 36.

³⁶ Там само, спр. 626, арк. 54.

³⁷ Там само, спр. 631, арк. 9.

³⁸ Там само, спр. 644, арк. 30.

³⁹ Там само, спр. 780, арк. 17.

⁴⁰ Там само, спр. 796, арк. 15.

⁴¹ Там само, спр. 894, арк. 7.

⁴² Там само, спр. 895, арк. 4.

⁴³ Там само, спр. 909, арк. 17.

⁴⁴ Там само, спр. 1054, арк. 10

⁴⁵ ЦДІАК України, ф. 712 (Київська духовна семінарія), оп. 6, спр. 15, арк. 15.

В статье проанализированы исторические источники, раскрывающие историю функционирования Волынской духовной семинарии в 1796–1825 гг. Подано классификацию этих документов, а также их информационный потенциал.

Ключевые слова: Волынь; Острог; духовная семинария; делопроизводительные документы; отчеты; рапорты.

The article analyzes the historical sources on the history of activity of Volyn Theological Seminary in 1796–1825. There are given the classification of these documents, their informational potential.

Key words: Volyn; Ostroh; the Volyn Theological Seminary; the record keeping documents; the reports; the summaries.